

## Pratarmė

„Tai darbštumo ir kilnumo pavyzdys dabartiniams laikams. Mūsų mokslininkas galėtų iš jo pasimokyti planingumo, kruopštumo ir darbo meilės, kalbininką ar literatą patrauks jo susisielojimas ir rūpesčiai žemaitiška kalba ir rašyba, o dvasininkai, perskaitę bent vieną jo pamokslą, turėtų rasti, dėl dabartinių pamokslų tuštumo ir neaktualumo.“ Taip apie Jurgį Ambroziejų\* Pabrėžą, minint jo 90-ąsias mirties metines, 1939 metais rašė Juozas Pavilionis.

2021 metais, kai bus minimos 250-osios Pabrėžos gimimo metinės, neliks neprisiminti jo nuopelnai: juk jis vadinamas lietuvių botanikos tėvu, yra pirmojo lietuviško (žemaitiško) geografijos vadovėlio autorius, medicinos veikalų rašytojas.

Per 50 metų, praėjusių nuo Pabrėžos gimimo 200-ųjų metinių minėjimo, paskelbtas (perrašu) jo kapitalinis botanikos veikalas „Tayslós augumynnis“, išspausdintas ir geografijos vadovėlio perrašas. Bet Pabrėža visų pirma išgarsėjo kaip kunigas pamokslininkas. Kaip rašoma, jo pamokslų pasiklausyti suplaukdavę žmonės ir iš tolimų parapijų. Jis paliko keletą įrištų rankraštinių pamokslų rinkinių. Tačiau jam gyvam esant nė vienas dvasinio turinio veikalas nebuvo išspausdintas. Tik praėjus 20 metų po jo mirties išėjo (1849 metų data) nedidelė, Motiejaus Valančiaus redaguota,

\* Iš tradicijos Pabrėžos vienuolinis vardas rašomas Ambraziejus. Šią tradiciją pradėjo turbūt Motiejus Valančius, pirmame spausdintame Pabrėžos veikale jo vardą užrašydamas liaudiškai žemaitiškai Embraziejus, vėlesniame šios knygelės leidime jau rašoma Ambraziejus. Juozas Pavilionis jį vadina Ambrozijumi, o Mykolas Biržiška – tiesiog Ambrazu.

ne originalia rašyba, knygelė „Parkratima tąn Saužines parasze Kunegas Embraziejus Pabrieža“ (Pabrėža vartojo žodį *sumenė*, *sumnenė*).

Šioje knygoje autentiška rašyba skelbiamas vienas iš paties Pabrėžos sudarytų pamokslų rinkinių, su autoriaus parašyta antrašte. Tai 1799–1831 metais įvairiose Žemaitijos vietose sakyti 48 pamokslai (ne visi jie įvardyti kaip pamokslas). Daugiausia pamokslų sakyta Salantuose – 15, Kretingoje ir Mosėdyje – po 8, Švėkšnoje – 5, Palangoje – 2, po vieną – Alsėdžiuose, Kuliuose, Telšiuose, Vėžaičiuose, vienas sakytas Prūsijos Lietuvos katalikams Drangauskinėje. Trijų nenurodyta vieta (ir data). Laiko požūriū daugiausia šiame rinkinyje 1826 m. sakytų pamokslų – 12, 1823 m. – 11, 1824 m. – 8, 1827 m. – 4, 1815 m. – 3, po vieną – 1799 m., 1812 m., 1825 m., 1830 m., 1831 m., nedatuoti 5.

Pamokslai į rinkinį Pabrėžos įrišti (tai rodo puslapių numeracija jo ranka) ne chronologiškai, bet pagal temas. Tematika įvairi: didžiosios nuodėmės – paleistuvavimas, girtavimas, visokios apgavystės, žmogaus gero vardo plėšimas, apkalbėjimas (šių pamokslų aktualumas akivaizdus), dorybės (tik vienas pamokslas apie kantrybę), maldų *Tėve mūsų*, *Sveika Marija, Tikiu Dievą Tėvą* prasmės išaiškinimas, Sutvirtinimo Sakramentas, Kristaus kančia, Rožinio brolija, tėvų priedermes vaikams ir kt. Turbūt nustebtų šių dienų jaunavedžiai, kad XIX a. (bent jau pradžioje, pagal Pabrėžos pamokslą) vestuves buvo galima kelti tik antradieniais. Paskutinis rinkinio pamokslas – apie didžią laimę (didį giliukį) tų Mažosios Lietuvos gyventojų, kurie laikosi Romos Katalikų tikėjimo.

Knygoje, be Pabrėžos pamokslų perrašo, yra dr. Remigijaus Oželio straipsnis, Ritos Šepetytės tekstas apie pamokslų rinkinio kalbos ypatybes, faksimilės pavyzdžiai, rankraščio aprašas, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės, Šventojo Rašto citatų rodyklė. Prie knygos pridėta DVD su rankraščio faksimile, kurioje yra ir tušti Pabrėžos numeruoti puslapiai, ir ne Pabrėžos rašyti tekstai.

Dėkoju Lietuvos mokslo tarybai, finansavusiai leidinio rengimą ir išleidimą, recenzentams Birutei Jasiūnaitei ir Giedriui Subačiui, Lietuvių kalbos instituto Raštijos paveldo tyrimų centro darbuotojams, kurių pastabos padėjo pagerinti leidinį. Atskira padėka dr. (HP) Onai Aleknavičienei už konsultavimą, Sauliui Juozapaičiui už nepaprastą profesionalumą.

RITA ŠEPETYTĖ